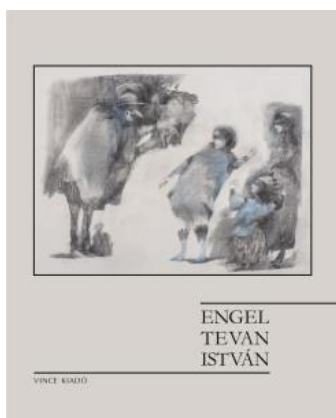

Sumonyi Zoltán

*Életműalbum a kifogyhatatlan
fantázia mesteréről*

Engel Tevan István

2025 nyarán a Vince Kiadó jelentette meg S. Nagy Katalin „monográfiás” nagy albumát Engel Tevan István grafikusról. Azért monográfiás, mert az 1936-ban született, és mindössze hatvan évet élt művész életét ötven éven át a rajzaival is végig tudja kísérni egy méltóan impozáns és gondosan szerkesztett-válogatott könyvben. (A szerkesztésben - válogatásban a neves művészettörténész mellett bizonyára részt vett Engel Tevan özvegye, Róna Erzsébet is, mert az ő lapszéli jegyzetei igazítják el az album amatőr olvasó-nézegetőjét az egyes rajzok keletkezési háttéréről.)

Az életrajz, természetesen, családi háttérrel kezdődik: édesapja, Engel Miklós vegyész-mérnök – Mauthausenben halt meg 1945-ben – édesanyja pedig Tevan Margit, már a háború előtt ismert ötvösművész, hát volt kitől örökölni a művészet iránti érdeklődést. Örökölte is, anynyira, hogy a kilenc-tíz éves gyerek rajzai nem „gyermekrajzok”. Már csak azért sem, mert a majdnem kész rajztudással megjelenített képek háborús erőszakot: elhurcolást, inkvizíciós kínzást, földönfekvő testeket ábrázolnak. Amit látott 1944-45-ben. Aztán a háború után egy évig békéscsabai rokonainál, az ismert nyomdaalapító Tevan családnál lakott, majd Pesten járt iskolába. 1951-től a „kisképzőbe”, aztán az Iparművészeti Főiskolára, végül a Képzőművészeti diplomázott 1962-ben.

Pályája könyvillusztrációkkal kezdődött. A Helikon Kiadónál, a Szépirodalminál, az Európánál, vagy a Móránál megjelenő könyvek külső borítóinak, belső illusztrációinak elkészítésére kapott megbízást. Ezek a tus- és ceruzarajzok vagy rézkarcok egymásra zsúfolt apró jeleneivel hamar összetéveszthetetlenül fölismerhetővé tették.

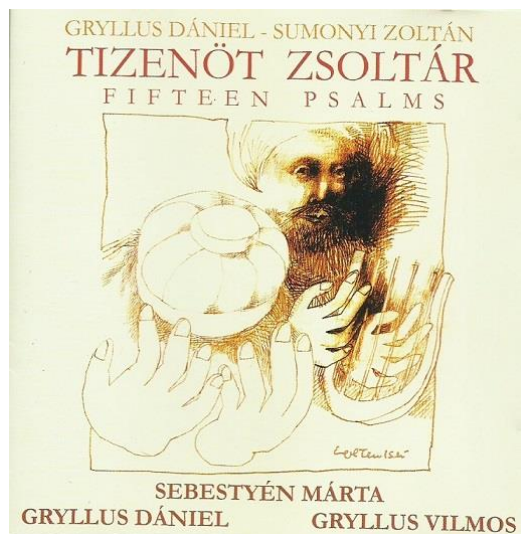
(Szigligeten, 1976-ban, egy általam addig nem ismert író dolgozott a szomszédos szobában. Gyors bemutatkozás után szabadkozva mondta, hogy sietve visszaül az írógéphez, mert végre minden percét ki akarja használni az alkotóházi nyugalomnak. „Tudod, itt most minél többet szeretnék megírni a második regényemből.” Zavart tekintetem

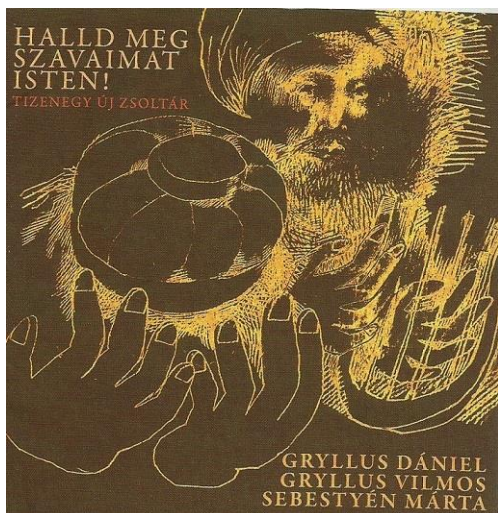
elárulhatta, hogy eddig az elsőről se tudtam, így másnap szerénykedve áthozta az előző évben megjelent könyvét. Ránéztem a rajzos borítólapra, s hogy feledtessem nyilvánvaló tájékozatlanságomat, büszkén rávágtam: „De hisz ez Engel Tevan rajza!” Csak utána láttam meg a kép alatt a szerzőt és a címet: Kertész Imre. SORSTALANSÁG.)

A korábban említett szerkesztést és képválogatást dicséri, hogy a könyvekhez kötődő rajzokból és rézkarcokból itt most felidézhetjük ifjúkori olvasmányaink hangulatát James Joycetól és Bulgakovtól Kassáig és Füst Milánig, hogy aztán a könyvektől független kedvenc témáit böngészhessük. Böngésszük is, mert egyszerre át sem láthatjuk a cirkusztól, állatkertről, színházról és a bibliai jelenetekről szőtt (rajzolt!) groteszk vagy humoros és igen részletgazdag fantáziálásait. Az egyik „sorvezető” jegyzet szerint: *Fiatalkori munkáin megőrződött a gyerekkori rajzok frissessége, vonalvezetésének biztonsága, lendületessége és a világképében oly fontos ironikus, mégis szelíd humor.*

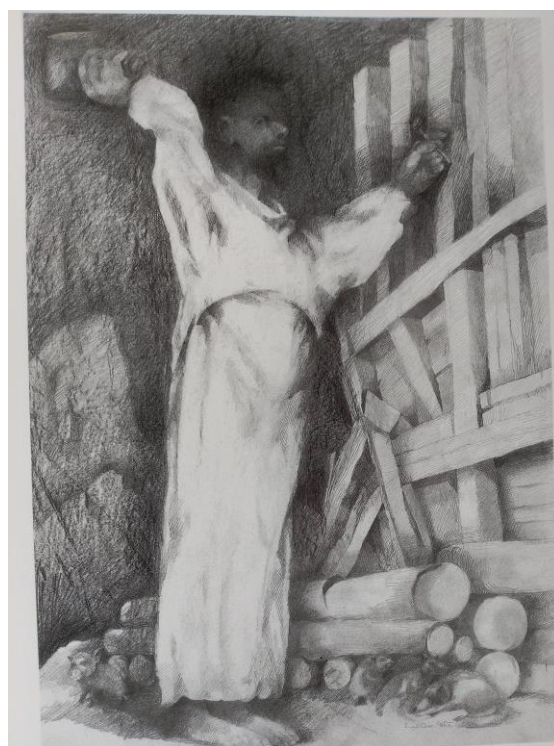
S. Nagy Katalin külön fejezetben foglalkozik a részletekben tobzódó témákkal: kerekék, kardok, ördögök, állatok. Persze, nem a megszokott formákban és helyzetekben jelennek meg ezek a rekvizitumok: *Az ördögök, boszorkányok, angyalok végigkísérik az életművet, de szokatlanul. Engel Tevan fantáziavilágában születtek, egyéni szimbólumalkotás termékei.* És hogy megértsük az egyéni fantáziavilág termékeit, amely termékek az 1970-es, '80-as években (!) keletkeztek: *Engel Tevan rajzain egy szétesett, ellentmondásokkal teli világ jelenik meg, amelyben emberek, állatok, mitikus lények együtt teremtik meg a végzetes káoszt.* Erre a végzetes káoszra mintha bizonyítékként rímelnének a '80-as évek elején készült illusztrációk Karl Kraus könyvdrámájához, *Az emberiség végnapjaihoz.* Ahol persze, az apokalipszis hagyományosan fehér, vörös, fekete és sárga lovai helyett kordéba fogott négy vicsorgó farkas vágta a sátán hisztérius nógatasára.

Az album utolsó előtti nagyobb fejezete a „zsidó fordulatot” elemzi Engel Tevan István grafikájában, zárás-ként pedig a művész „utóéletét”, felsorolva számos (inkább számtalan!) egyéni és csoportos kiállítását, a kiállításokat megnyitó kis esszéket, a tanulmányok és az emlékező írások szerzőinek hosszú névsorát, s a 142 közölt kép részletes jegyzékét.

Dániellel a '90-es években írtuk a Bibliai nótákat, egy-egy CD-re előbb tizenöt, majd újabb tizenegy zsoltárt, s akkor elkezdtünk a zsoltárokhoz illő képeket keresni a „hanghordo-zók” borítójára. Róna Erzsébet pedig mindjárt följajánlotta a zsoltárszerző Dávid királyról készült Engel Tevan képeket. Aztán amikor a 2020-as járvány idején – mert volt rá időm a nagy bezártságban – megírtam a „Noé a karanténban” című hosszú poémát, ahhoz is Engel Tevan István képét kértem el, hogy az olvasó számára láttatóbb legyen a felkészülés a vízözönre.

A „zsidó fordulatot” főleg az ószövetségi Biblia illusztrációi jelentik, és most talán elmondhatom, ha egyszer már kiléptem a recenzens távolságtartó szerepéből, hogy én ezeket szeretem legjobban. Az arcát a tenyerébe temető, bűnbánó Dávid királyt, meg a bárkát ácsoló Noét. Ezek közül két-három grafikát magam is *illusztráltam*. Igen, nem szótévesztés, előbb voltak meg a képek, mintsem *megverseltem* volna őket. Gryllus

Méltóan impozáns albumot adott ki a Vince Kiadó, írtam az első bekezdésben, de ma már, sajnos, egy könyv kiadása bármely kiadó részéről csak „magánerős hozzájárulással” sikerülhet. Egy ilyen igényes nyomdai produktum megjelentetése pedig szinte lehetetlen. Hogy most mégis kézbe vehetjük és kedvünkre lapozgathatjuk, az több alapítvány és magánszemély mellett a Budapest Főváros XIII. kerületi Önkormányzat támogatásának is köszönhető. Méltán, hiszen Engel Tevan István szinte egész életében a Csanády utcában élt és dolgozott.

Engel Tevan István
Vince Kiadó, 2025.